VERSIUNILE ROMÂNEŞTI ALE SCRIPTURII LA TEMELIA UNUI SECOL DE TRADUCERI / LES VERSIONS ROUMAINES DES ÉCRITURES AUX FONDEMENTS D'UN SIÈCLE DE TRADUCTIONS

Niculina IACOB[1]

Rezumat: Începuturile limbii române literare sunt legate, precum în cazul altor limbi verniculare europene, de traducerile textelor religioase. Fără a adera la mişcările religioase manifestate în Europa şi existând manifestaţii mai ales în Transilvania printre saxonii, secuii şi ungurii din Transilvania (husitismul, luteranismul, calvinismul), românii au fructificat oportunitatea de a avea cuvântul lui Dumnezeu în propria limbă, fapt ce a deschis calea spre traducerea cărţilor de cult religios în limba română. S-au alăturat astfel mişcării europene de înlocuire a limbilor vechi sacre (latina, greaca, slavona) prin limbile vernaculare, după principiul evocat de apostolul Pavel, reluat de Martin Luther şi exprimat de diaconul Coresi astfel: „întru besearecă mai vârtos cinci cuvinte cu înţelesul mieu să grăiesc, ca şi alalţi să învăţ, decât un tunearec de cuvinte neînţelese într-alte limbi". Odată făcut acest pas, era o chestiune de timp ca slavona, din ce în ce mai puţin înţeleasă, să fie uzurpata din poziţia sa de limbă de cultură, şi ca numărul textelor traduse în limba română, din ce în ce mai numeroase, să stârnească ideea că limba română este capabilă să înlocuiască slavona în funcţiile pe care le-a îndeplinit ca limbă de cultură, reluând treptat aceste funcţii, la început în cadrul traducerilor, apoi în operele originale, cu conţinut din domenii: literar-artistic, religios, filozofic, juridico-administrativ, ştiinţific.

Cuvinte-cheie: limbi sacre, text sacru, traducrea Bibliei, limbă literară.

Résumé: Les débuts de la langue roumaine littéraire sont liés, comme dans le cas d'autres langues vernaculaires européennes, à des traductions de textes religieux. Loin d'adhérer à des mouvements religieux manifestés en Europe et ayant des manifestations surtout en Transylvanie parmi les Saxons de Transylvanie, les Sicules de Transylvanie et les Hongrois de cette même région (le hussitisme, le luthéranisme, le calvinisme), les Roumains ont fructifié l'oportunité d'avoir la parole de Dieu dans leur propre langue, fait qui a ouvert le chemin de la traduction des livres de culte religieux en langue roumaine. Ils ont rejoint ainsi le mouvement européen de remplacement des anciennes langues sacrées (latin, grec, slavon) par les langues vernaculaires, selon le principe évoqué par l'apôtre Paul, repris par Martin Luther et exprimé par le diacre Coresi ainsi: „întru besearecă mai vârtos cinci cuvinte cu înţelesul mieu să grăiesc, ca şi alalţi să învăţ, decât un tunearec de cuvinte neînţelese într-alte limbi" [„dans une église, je préfère parler cinq mots intelligibles afin d'éduquer le peuple, plutôt qu'une multitude de mots dans d'autres langues que personne ne comprend"]. Une fois ce premier pas entrepris, c'était une question de temps avant que le slavon, de moins en

[1] Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, niculinai@yahoo.fr

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

moins compris, soit usurpé de sa position de langue de culture, et que le nombre de textes traduits en langue roumaine, de plus en plus nombreux, engendre l'idée que le roumain est capable de remplacer le slavon dans les fonctions qu'il avait remplies en tant que langue de culture, en reprenant tour à tour ces fonctions et en exprimant graduellement, au début dans le cadre des traductions, ensuite dans des ouvrages originaux, des contenus dans des domaines: littéraire-artistique, religieux, philosophique, juridico-administratif, scientifique.

Mots-clés: langues sacrées, texte sacré, traduction de la Bible, langue littéraire.

Limba română, asemenea altor limbi din Europa, şi-a început ascensiunea ca limbă de cultură prin traducerea de texte religioase, iar „tradiţia biblică românească cuprinde, fără excepţie, toate versiunile în limba română, parţiale sau integrale, manuscrise sau tipărite, indiferent de contextul politic, confesional sau cultural în care acestea au fost produse”[2]. Vom analiza succint în continuare modul în care acest fenomen cultural a căpătat suficientă anvergură, în urma unor acumulări cantitative şi a unor creşteri calitative, astfel încât să genereze ideea că româna poate înlocui slavona în funcţiile pe care le îndeplinise ca limbă de cultură, preluându-i rând pe rând aceste funcţii şi exprimând treptat, mai întâi în traduceri, apoi şi în lucrări originale, conţinuturi dintre cele mai complexe şi din cele mai diverse domenii: literar-artistic, religios, filosofic, juridico-administrativ, ştiinţific, politic.

Spre sfârşitul Evului Mediu, în Europa, vechile limbi sacre (latina, greaca, slavona) erau din ce în ce mai greu de înţeles, dar, cu toate acestea, obstinaţia ierarhiei bisericeşti de a accepta limbile vernaculare în biserică era greu de zdruncinat. A fost nevoie de personalităţi care să declanşeze acest proces de naţionalizare a serviciului divin, şi le amintim pe câteva dintre ele, Jan Hus, Martin Luther sau Jean Calvin, reformatori de prim rang care şi-au asumat lupta împotriva ierarhiei bisericeşti catolice. Saxonul Martin Luther, a cărui *Biblie* a devenit repede modelul lingvistic pentru aspectul supradialectal al limbii germane, a generat o adevărată revoluţie în plan confesional, cultural şi social, care va depăşi repede graniţele Saxoniei şi se va propaga şi în ţările vecine.

Transilvania multietnică a fost influenţată de curentele reformatoare externe în mod diferit: saşii au îmbrăţişat luteranismul, maghiarii, după o perioadă în care aderaseră la luteranism, au optat, până la urmă, pentru

[2] „La « tradizione biblica romena » comprende, senza eccezioni, tutte le versioni in lingua romena, sia parziali che integrali, manoscritte o stampate, a prescindere dal contesto politico, confessionale o culturale nel quale esse sono state prodotte.” (Eugen Munteanu, *Sulla tradizione biblica romena. Dissociazioni di principio*, în *Atti del Congresso Internazionale « La Tradizione biblica romena nel contesto europeo »* (Venezia, 22-23 aprilie 2010), Eugen Munteanu, Ana-Maria Gînsac, Corina Gabriela Bădeliţă, Monica Joiţa, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, p. 16.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

calvinism, iar secuii au ales să rămână catolici. Românii păreau însă indiferenţi la tot ceea ce presupunea Reforma religioasă, chiar şi după acceptarea ei oficială în Transilvania, iar limba slavonă părea de neclintit în calitatea ei de unică limbă oficială şi de cult. Secolul al XVI-lea a însemnat totuşi începutul declinului şi pentru slavona românească. Ce îi va fi determinat pe români să îşi dea seama că au nevoie să cunoască cuvântul lui Dumnezeu în limba proprie este o chestiune care a stârnit numeroase controverse. Păreri dintre cele mai diferite s-au emis în legătură cu această problemă, unii specialişti legând apariţia scrisului în limba română exclusiv de factorii interni, neglijându-i pe cei externi, alţii, dimpotrivă, au ignorat factorii interni în favoarea celor externi. O împăcare a contrariilor au încercat să aducă cei care au susţinut interacţiunea factorilor interni şi externi. Pentru Petre P. Panaitescu şi Gh. Ivănescu, factori interni de natură social-politică şi culturală i-au determinat pe români să traducă cele dintâi scrieri bisericeşti în limba română, anumite pături sociale dorind ieşirea de sub dominaţia culturală a slavonei şi dobândirea autonomiei bisericii româneşti din Maramureş faţă de mănăstirea de la Muncaci (Ucraina). Mai mult chiar, Mănăstirea Peri este indicată drept loc cert al realizării celor dintâi traduceri în limba română, în condiţiile în care ea dobândise statutul de stavropighie, în virtutea căruia avea dreptul să hirotonească preoţi şi să administreze biserici, nefiind exclusă nici existenţa pe lângă această mănăstire a unei şcoli de preoţi şi de grămătici, fapt care ar fi justificat o dată în plus nevoia de a avea texte traduse în limba română sau texte biblingve slavo-române pentru pregătirea viitorilor preoţi şi dieci.

Când e vorba despre susţinătorii influenţelor externe, lucrurile sunt şi mai încurcate, date fiind curentele culturale străine care se presupune că ar fi influenţat traducerea celor dintâi texte în limba română. Adepţi ai bogomilismului, ai husitismului sau ai protestantismului, specialişti cu nume sonore au încercat să-şi argumenteze poziţia pe care se situau. Dacă B. P. Hasdeu a fost adeptul influenţei bogomilice, fără să fi atras prea mulţi adepţi, N. Iorga, în schimb, a susţinut că introducerea limbii române în scris s-ar datora influenţei husite, care se propagase în nordul spaţiului românesc, mulţi dintre români trecând chiar la husitism. În realitate, însă, ideologia husită a avut ecou mai ales în rândurile maghiarilor şi mult mai puţin în rândurile românilor, iar cele dintâi texte religioase traduse în limba română poartă mai degrabă amprenta unei influenţe luterane. Mai mult decât atât, fiind prigoniţi în Transilvania, husiţii nu ar fi putut influenţa traducerea unui număr destul de mare de texte, de vreme ce o asemenea acţiune trebuia organizată, aprobată şi susţinută financiar. De mai multă credibilitate s-au bucurat susţinătorii influenţei protestante, Ov. Densusianu fiind unul dintre cei care au evidenţiat caracterul organizat al traducerii cărţilor religioase în a doua jumătate a secolului al XVI-lea în sudul Transilvaniei şi, în acelaşi timp, acţiunile premeditate ale saşilor luterani din Braşov şi Sibiu de a-i atrage pe români la luteranism. Cât priveşte

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

influenţa calvină, aceasta s-a manifestat mult mai intens, ajungându-se atât de departe, încât, sub principii calvini ai Transilvaniei, biserica românească risca să fie în pragul disoluţiei prin calvinizare în momentul unirii religioase de la 1700 cu Biserica Romei[3].

Situându-se pe o poziţie mult mai echilibrată, alţi specialişti au încercat să explice că introducerea limbii române în scris putea fi datorată atât unor factori interni, cât şi unor influenţe externe, prioritate având, desigur, „necesitatea reală de a comunica în scris prin intermediul limbii naţionale”[4]. Este meritul regretatului filolog Ion Gheţie de a fi găsit explicaţii plauzibile privind contextul cultural în care s-au realizat cele dintâi traduceri religioase în limba română şi de a fi localizat şi datat cu argumente pertinente aceste texte. Fără a fi trecut la husitism, luteranism sau calvinism, românii „au preluat de la propagatorii acestor curente religioase ideea folosirii limbii naţionale în biserică, înscriindu-se astfel în curentul general european favorabil acestui act revoluţionar pe la mijlocul celui de-al doilea mileniu al erei noastre”[5]. Ei au valorificat astfel oportunitatea de a avea cuvântul lui Dumnezeu în propria limbă, fapt care a deschis drumul traducerii cărţilor bisericeşti în limba română. În acest fel, ei s-au raliat la mişcarea europeană de înlocuire a vechilor limbi sacre cu limbile vernaculare, potrivit principiului paulin invocat şi de Martin Luther şi pe care îl exprima şi diaconul Coresi în *Întrebarea creştinească* din 1560 astfel: „întru besearecă mai vârtos cinci cuvinte cu înţelesul mieu să grăiesc, ca şi alalţi să învăţ, decât un tunearec de cuvinte neînţelese într-alte limbi“.

Dacă pentru vorbitorii limbilor slave sau pentru greci, în Orientul ortodox, greaca şi slavona, ca limbi liturgice, nu puneau probleme majore de înţelegere, când este vorba despre români, aceştia nu cunoşteau limba în care se slujea în biserică, fiind cu atât mai necesară traducerea cărţilor religioase, atât a celor de lectură bisericească, cât şi a cărţilor bisericeşti de slujbă. Se impunea, aşadar, în spaţiul românesc, declanşarea unui proces susţinut de traducere a acestor cărţi. Până la versiunea românească integrală târzie[6] a Bibliei, la 1688, s-au realizat traduceri fragmentare, păstrate în manuscris (*Psaltirea Scheiană,*

---

[3] Vezi Ioan Chindriş, *Cultură şi societate în contextul şcolii Ardelene*, Cluj-Napoca, Editura Cartimpex, 2001, p. 169, p. 225.

[4] Ion Gheţie, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1974, p. 86.

[5] Ştefan Munteanu, Vasile D. Ţâra, *Istoria limbii române literare*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983, p. 64.

[6] În Franţa, prima traducere integrală a *Bibliei* este din 1478, germanii aveau înaintea *Bibliei* lui Luther (1534) alte 14 ediţii germane ale Scripturii, italienii au versiunea integrală a *Bibliei* din 1471, iar, mai în proximitatea noastră, cehii au *Biblia* din secolul al XIV-lea, iar ungurii de la sfârşitul secolului al XVI-lea, din 1590. (Vezi Ion Gheţie, *op. cit.*, p. 90.)

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

Psaltirea Voroneţeană, Psaltirea Hurmuzachi, Codicele Voroneţean) sau tipărite (*Evangheliarul slavo-român* de la Sibiu din 1551–1553; *Tâlcul evangheliilor* sau *Cazania I* din 1567, *Psaltirea* din 1570, *Psaltirea slavo-română* din 1577 ale lui Coresi; *Psaltirea slavo-română* din 1589, tipărită de Şerban, fiul lui Coresi; *Palia* de la Orăştie din 1581–1582), unele dintre ele fiind atestate astăzi numai documentar (*Evanghelia* şi *Apostolul*, texte moldoveneşti din 1532; *Catehismul* de la Sibiu din 1544).

Prima realizare de seamă în materie de traduceri biblice româneşti o reprezintă *Noul Testament* în versiune integrală, tipărit la Bălgrad (Alba Iulia) în 1648. Este puţin importantă aici controversa privind mobilul traducerii. Ceea ce trebuie subliniat este valoarea lucrării, începând chiar cu textul *Predosloviei către cetitori*, în care se află cea dintâi expunere coerentă a problemelor limbii române literare din acea vreme: existenţa variaţiilor diatopice, nevoia de a folosi cuvinte cu circulaţie cât mai largă, criteriul de selecţie constituindu-l valoarea circulatorie a cuvintelor, necesitatea de a împrumuta cuvinte din limba greacă pentru a desemna pentru prima dată în româneşte noţiuni noi. După patruzeci de ani, textul de la Bălgrad va fi revizuit de „oamenii locului" şi va trece în *Biblia de la Bucureşti*. Dacă „limba *Bibliei* pentru un popor numai o dată se poate face", aşa cum a susţinut mitropolitul Andrei Şaguna[7], înseamnă că *Noul Testament* de la 1648 s-a constituit în bază pentru tradiţia biblică românească, tot astfel cum, pentru *Vechiul Testament*, acelaşi rol l-a jucat textul tradus, după un izvor protestant tipărit în 1597 la Frankfurt am Main, de spătarul Nicolae Milescu între 1660/1661 şi 1664, în perioada cât acesta îndeplinise o funcţie diplomatică înaltă la Constantinopol, în calitate de trimis al domnitorului muntean Grigore Ghica. Faptul că spătarul a folosit acest izvod pentru traducerea textului biblic a determinat prezenţa în versiunea românească a unui text filozofic, cel dintâi publicat în limba română şi intitulat *Pentru sângurul ţiitoriul gând* sau *Despre raţiunea dominantă*, care va trece în *Biblia de la 1688* şi apoi în *Biblia de la 1795*, lipsind ulterior din reeditarea acesteia la Sankt Petersburg (1819), dar regăsindu-se din nou în reeditarea episcopului Filotei al Buzăului (1854–1856). Manuscrisul ograf al spătarului nu s-a păstrat, în schimb s-a păstrat o copie revizuită în ms. rom. 45, aflat astăzi în fondul Bibliotecii Filialei

[7] *Cunoştinţe folositoare despre Sfânta Scriptură*, în *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii cei Vechi şi a cei Noao, după originalul celor şeptezeci şi doi de tălcuitori din Alexandria, tipărită în zilele Preaînălţatului nostru împărat Franţisc Iosif I, supt priveghiarea şi binecuvântarea preasfinţitului domn Andreiu Baron de Şaguna, dreptcredinciosul episcop al Bisericei Greco-Răsăritene Ortodoxe în Marele Principat al Ardealului, comander al Ordinului Leopoldin cesaro.reg. austriac şi sfetnic dinlăuntru de stat al Maiestăţii Sale Chesaro-Regeşti Apostolice. Sibiiu, cu tiparul şi cu chieltuiala tipografiei de la Episcopia dreptcredincioasă Răsăriteană din Ardeal, la anul domnului 1856–1858*, p. VI.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

din Cluj-Napoca a Academiei Române[8]. Traducerea din limba greacă a *Vechiului Testament* nu-i putea lăsa indiferenţi pe adepţii slavonismului din cultura noastră veche, fapt care a generat un adevărat „război al *Bibliilor*", în sensul că aceştia, pentru a contracara textul tradus din greacă, au tradus imediat *Vechiul Testament* din slavonă, după *Biblia* de la Ostrog din 1581, autorul versiunii fiind, probabil, Daniil Andrean Panoneanul, unul dintre marii cărturari ai veacului al XVII-lea. Textul se păstrează în ms. rom. 4389, la Biblioteca Academiei Române. Nu este puţin lucru pentru o limbă literară aflată încă într-un stadiu incipient de dezvoltare să aibă cea mai întinsă parte a Scripturii în două variante cvasisimultane.

Problemele cu care se confruntaseră traducătorii din 1648 ai textului biblic, expuse în prefaţa menţionată mai sus, nu erau altele nici după patruzeci de ani, căci limba nu evoluează într-un ritm atât de rapid şi nici traducătorii nu pot atinge competenţe care să le permită în timp scurt performanţele de dorit. Prin urmare, nu este de mirare că şi în prefaţa semnată de Şerban Cantacuzino a textului tipărit la Bucureşti în 1688 se vorbeşte despre „strâmtarea limbii româneşti", o sintagmă care defineşte foarte expresiv dificultatea traducătorilor de a transpune într-o limbă insuficient exersată şi îmbogăţită un text care ajunsese să fie mai presus de timp şi de loc şi să devină astfel cel mai citit text din toate spaţiile lingvistice şi culturale, din toate timpurile. Soluţia propusă aici pentru rezolvarea acestei probleme este tot împrumutul şi este comparabilă cu aceea din *Noul Testament de la Bălgrad*: „iară încăş având pildă pre tălmăcitorii lătinilor şi slovenilor, precum aceia, aşa şi ai noştri le-au lăsat precum să citesc la cea elinească"[9].

Dacă numele spătarului Milescu nu a rămas legat de textul *Bibliei de la 1688* este pentru că domnitorul Şerban Cantacuzino, cel care a susţinut financiar tipărirea cărţii, a dorit să nu-i fie umbrit de nimeni şi de nimic meritul de a fi dat culturii române vechi o lucrare de excepţie. A intuit de bună seamă faptul că prima tipărire integrală a *Bibliei* în limba română nu avea cum să nu se bucure de faimă, ceea ce s-a şi întâmplat, şi vreme de aproape 100 de ani acest text şi-a trăit nestingherit gloria în toate regiunile locuite de români. Tipărirea integrală a *Bibliei* în limba română a fost un eveniment mult prea important, iar

---

[8] Editat astăzi sub titlul: *Vechiul Testament. Septuaginta. Versiunea lui Nicolae Spătarul Milescu (Ms. 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei)*, ediţie de text, prefaţă, notă asupra ediţiei, introducere, bibliografie, indice de cuvinte şi forme, indice de nume proprii de Eugen Munteanu (coordonator), Ana-Maria Gînsac, Ana-Maria Minuţ, Lucia-Gabriela Munteanu, Mădălina Ungureanu, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2016.

[9] *Biblia de la Bucureşti (1688)*, în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, Pars I, *Genesis*, Iaşi, 1988 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roşian, Marietta Ujică), p.139.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

cartea a devenit repede un reper cultural şi lingvistic, astfel încât scăderile fireşti ale unui text tradus prin metoda literală, ca singura valabilă multă vreme pentru traducerea textelor sacre, să nu fie analizate şi aspru criticate. Este adevărat că împotriva acestei metode de traducere se ridicase însuşi Martin Luther, care alesese să pună în valoare sensul originar al textului sacru renunţând la traducerea literală, aşa cum rezultă din scrisoarea deschisă trimisă eruditului teolog german Wenzeslaus Linck, la 8 septembrie 1530, cu patru ani înaintea tipăririi *Bibliei*: „Căci nu literele limbii latine ca atare trebuie întrebate cum să se vorbească germana, aşa cum fac aceşti prostănaci, ci trebuie să ne uităm în jurul nostru cum vorbeşte o mamă în casa ei, copiii pe stradă, omul obişnuit la piaţă şi să observăm ce le iese din gură, cum rostesc ei cuvintele, şi apoi traducem; atunci ei vor înţelege şi vor observa că li se vorbeşte în limba germană."[10] Tot acolo el vorbeşte despre traducere „ca artă şi ca muncă"[11], despre faptul că traducătorul trebuia „să deţină un mare depozit de cuvinte, ca să-l poată avea la îndemână pe cel potrivit, chiar şi atunci când un singur cuvânt nu se potriveşte la fel peste tot"[12], dar, în acelaşi timp, recunoaşte că nu a dat literelor frâu liber prea mult, ci, dimpotrivă, a avut grijă să nu se îndepărteze prea tare de literă, ci să se ţină de ea acolo unde textul o cerea[13]. Vedem în toate aceste norme echilibrul care a făcut ca traducerea lui Luther să devină, aşa cum am spus, modelul lingvistic pentru aspectul supradialectal al limbii germane.

Citită vreme de 100 de ani de toată seminţia românească, *Biblia de la Bucureşti* s-a constituit în mod firesc şi într-un model de limbă, cu precizarea că în textul de la Bucureşti au trecut destule particularităţi de grai nordic, moldovenesc şi ardelenesc, din cele două texte revizuite, *Vechiul Testament* tradus de spătarul Milescu şi *Noul Testament* tipărit la Bălgrad, ceea ce face ca ideea muntenizării limbii literare prin graiul pus în circulaţie de textul bucureştean să trebuiască privită cu anumite rezerve. Cât despre neajunsurile rezultate în urma traducerii literale a textului *Septuagintei*, asupra acestora se va exprima pentru întâia oară cărturarul iluminist Samuil Micu, cel care a şi dat culturii române cea de a doua traducere a *Septuagintei* în limba română. Conştient de neajunsurile textului de la 1688, multe dintre ele explicabile şi prin evoluţia limbii române literare în cei aproape 100 de ani care trecuseră de la tipărirea acestuia, dar şi de imposibilitatea credincioşilor de a mai intra în posesia unui exemplar la atâta timp de la tipărire, Samuil Micu, un traducător cu

---

10 Martin Luther, *Scrisoare deschisă despre traducere*, versiune românească de Eugen Munteanu şi Mariana Nastasia, cuvânt-înainte, note şi comentarii de Eugen Munteanu, în „Transilvania", nr. 3/2017, p. 18.

11 *Ibidem*, p. 20.

12 *Ibidem*, p. 19.

13 *Ibidem*, p. 20.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

mare experienţă[14], îşi asumă realizarea unei noi traduceri a textului biblic, de data aceasta după o versiune a *Septuagintei* datorată lui Lambert Bos şi tipărită în 1709 la Franeker, în Olanda, repetându-se astfel situaţia din urmă cu un secol, când spătarul Milescu folosise o ediţie protestantă a *Bibliei*. Textul tradus de Samuil Micu şi tipărit de episcopul Ioan Bob în 1795 se înscrie, însă, într-o serie de traduceri ale *Bibliei* care s-au realizat la Blaj începând din 1760. Blajul ajunsese în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea o adevărată capitală culturală românească, de fapt, devenise ceea ce visase episcopul Inochentie Micu-Klein, adevăratul întemeietor al acestei cetăţi româneşti. Elitele grupate în jurul instituţiilor culturale din „Mica Romă" au declanşat aici o adevărată şcoală de traduceri biblice, astfel că, între 1760 şi 1914, textul Scripturii a fost tradus la Blaj de cinci ori, integral sau parţial, patru dintre aceste traduceri fiind păstrate numai în manuscris. Oricine se poate întreba, în mod firesc şi cu bună-credinţă, ce îi va fi determinat pe cărturarii Blajului să traducă de cinci ori *Biblia* în acest interval de timp.

Seria este deschisă de traducerea pentru prima dată în limba română a *Bibliei* după *Vulgata* apuseană. Pentru cei care ştiu că în urma unirii religioase a românilor ortodocşi din Transilvania cu Biserica Romei la 1700 schimbările produse atât în dogmă, cât şi în rit au fost nesemnificative şi că mentalul colectiv a rămas fundamental unul de tip oriental, traducerea *Vulgatei* poate fi un fenomen greu de explicat. Putem bănui că episcopul greco-catolic Petru Pavel Aron, iniţiatorul şi coordonatorul acestei traduceri colective[15], altminteri foarte fidel habitudinilor orientale, a ales să traducă *Vulgata*, textul recept al Bisericii Catolice, pentru că o biserică de esenţă dual㠄, cum era Biserica Unită, trebuia să aibă textul *Bibliei* în limba română atât în versiunea orientală, *Septuaginta*, cât şi în versiunea occidentală, *Vulgata*. Ceea ce nu a intuit episcopul în momentul alegerii izvodului latin a fost bariera care va sta în calea tipăririi şi, astfel, a punerii în circulaţie a textului tradus, un text excepţional sub aspectul limbii folosite, lucru uşor de demonstrat prin citarea câtorva versete[16]. Mentalul

---

14 Pe care Lucian Blaga îl consideră „întâiul mare scriitor român din Transilvania" (*Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, ediţie îngrijită de G. Ivaşcu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1966, p. 136).

15 După *Floarea adevărului*, lucrare publicată în 1750 la Blaj şi prin care autorii („cuvioşii ieromonaşi") urmăreau să explice raţiunile teologice ale unirii şi să demonstreze identitatea religiei nou create, *Vulgata de la Blaj* este a doua lucrare datorată muncii în echipă. Sub coordonarea episcopului, angajat el însuşi în activitatea de traducere, au lucrat efectiv Grigore Maior, Atanasie Rednic, Gherontie Cotorea, Silvestru Caliani şi au reuşit să traducă în numai un an (1760–1761) *Vechiul Testament* şi *Evangheliile.*

16 Facerea, cap 18: „6. Grăbit-au Avraam în umbrariu la Sara şi i-au zis: „Grăbeşte, trei măsuri de făină mestecă şi fă pâni supt cărbuni!"/ 7. Iară el au alergat la ciurdă şi au adus de-acolo un viţăl foarte tinăr şi bun şi l-au dat slujii, carele au grăbit şi l-au fiert./ 8. şi au luat unt şi lapte şi viţălul carele l-au fost fiert şi l-au pus înaintea lor. Iară el sta

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

colectiv ortodox nu putea fi decât refractar la un text biblic ce urma un izvod recept în Biserica Catolică. Când Samuil Micu vorbea în *Istoria şi lucrurile şi întâmplările românilor* despre „cuvioasele pricini" care au împiedicat tipărirea *Vulgatei*, este posibil să fi avut în vedere nu numai moartea episcopului, ci şi reticenţa mediului greco-catolic din Transilvania, dovadă fiind faptul că la 1795 episcopul Ioan Bob nu a ales pentru tipărire textul lui Petru Pavel Aron, ci textul lui Samuil Micu. *Vulgata* lui Aron a fost tipărită într-o restituire ştiinţifică de excepţie abia în 2005[17] şi de atunci a intrat în atenţia cercetătorilor interesaţi de versiunile româneşti ale Sfintei Scripturi. Din păcate, rămânerea în manuscris a celui mai întins text tradus din limba latină a împiedicat declanşarea procesului de modernizare a limbii române literare chiar din faza preiluminismului românesc.

Tipărirea însă în 1795 a *Bibliei* traduse de Samuil Micu a făcut ca acest proces de modernizare, dar şi de unificare a limbii române literare, să cunoască un ritm susţinut, pentru că acest text biblic va fi în continuare textul-fanion pentru ceea ce numim tradiţie biblică românească. Aleasă de Ioan Bob pentru a fi dată în tipar, traducerea lui Samuil Micu s-a bucurat de apreciere şi dincolo de spaţiul greco-catolic şi a devenit moştenirea culturală a tuturor românilor, iar românii extracarpatini au retipărit-o în mai multe rânduri, argumentul fiind calitatea limbii literare întrebuinţate de neîntrecutul stilist care a fost autorul ei: în 1819, la Sankt Petersburg, pentru românii din Basarabia, în 1854–1856, la Buzău, de către episcopul Filotei, în 1856–1858, la Sibiu, de către Andrei Şaguna şi în secolul al XX-lea, în 1914, la Bucureşti, chiar ediţia sinodală fiind tributară ostenelii lui Samuil Micu. Dacă în prefeţele ediţiilor de la Petersburg şi de la Buzău se vorbeşte despre sursa folosită şi chiar se fac referiri la calitatea limbii textului de la 1795, o atitudine diferită faţă de traducerea lui Samuil Micu a avut episcopul Andrei Şaguna, viitorul arhiepiscop şi mitropolit al Transilvaniei (de la reînfiinţarea mitropoliei, în 1864). În studiul introductiv

---

lăngă dânşii supt copaciu./ 9. şi după ce mâncase, au zis către dânsul: „Unde este Sara, muierea ta?" El au răspuns: „Iată, în umbrariu este". /10. Căruie au zis: „Întorcându-mă, oi veni la tine într-această vreame, având viaţă, şi va avea fiiu Sara, muierea ta". Carea auzind, Sara au râs după uşa cortului. /11. şi era amândoi bătrâni şi vechi de zile şi încetase Sarei a-i fi cele femeieşti. /12. Carea au râs într-ascuns, zicând: „După ce am îmbătrânit, şi domnul mieu vechiu este, oi sluji desfătării?" /13. şi au zis Dumnezeu către Avraam: „Pentru ce au râs Sara zicând: «Au doară adevărat voiu naşte, vechie fiind?» /14. Au doară lui Dumnezeu este ceva cu greu? Precum am zis, Mă voi întoarce le tine într-aceastaş vreame, urmând viaţa şi va avea Sara fiiu". /15. Tăgăduit-au Sara, zicând: „N-am râs!", fiind înfricoşată. Iară Domnul: „Nu-i aşa – au zis – ce ai râs!" /16. şi sculându-să de acolo, bărbaţii ş-au îndreptat ochii d-asupra Sodomului; şi Avraam mergea împreună, petrecându-i."

[17] *Biblia Vulgata. Blaj 1760–1761,* Vol. I-V, editor coordonator Ioan Chindriş, coordonare filologică Niculina Iacob, Bucureşti, Editura Academiei Române.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

publicat în *Biblia* de la Sibiu, în § 16, p. XVI, Andrei Şaguna aminteşte trei ediţii mai noi ale textului sacru în limba română: „1. *Biblia* întreagă tipărită prin Soţietatea Biblică Rusească la Petersburg în a. 1819; 2. *Testamentul Nou* tipărit la Smirna în Asia Mică la a. 1838; 3. *Biblia* întreagă tipărită în S. Episcopie a Buzăului în a. 1854", dar nu pomeneşte nicăieri traducerea lui Samuil Micu. Dacă prin absurd episcopul ar fi fost străin de existenţa textului de la Blaj, atunci faptul că despre acest text se vorbeşte explicit în prefeţele ediţiilor de la Petersburg şi de la Buzău, menţionate de el între cele trei mai recente, ar fi fost suficient să-i trezească interesul în legătură cu osteneala acestui antecesor al său. În realitate, îl elimină pe Samuil Micu din rândul celor care au trudit la traducerea *Bibliei* în limba română, dar o foloseşte ca sursă[18] pentru ediţia realizată de el. Trecerea sub tăcere a numelui ieromonahului de la Blaj ar putea fi interpretată în cheie dublă: pe de o parte, va fi considerat că menţionarea acestui nume ar fi făcut să-i scadă meritele de traducător al *Bibliei*, pe de altă parte, va fi crezut că folosirea unei traduceri provenite din mediul confesional greco-catolic i-ar fi putut zădărnici eforturile depuse pentru reînfiinţarea Mitropoliei din Transilvania, desfiinţată odată cu unirea românilor ardeleni cu Biserica Romei, pentru a scoate astfel Biserica Ortodoxă din Transilvania de sub tutela Mitropoliei sârbeşti din Carloviţ (Karlowitz). Dacă adăugăm şi faptul că îi interzisese chiar episcopului Filotei să mai pună în circulaţie exemplare din *Biblia* de la Buzău şi să distrugă exemplarele rămase, atunci se poate face şi mai bine lumină în această atitudine disproporţionată a lui Şaguna faţă de textul de la Blaj. Scopul scuză mijloacele, s-ar putea spune. Şi cu toate acestea, nu a rămas singura atitudine de acest fel a viitorului mitropolit de la Sibiu. Când Ion Heliade Rădulescu s-a încumetat să tipărească la Paris, în 1858, traducerea sa parţială, *Biblia Sacra que coprinde Vechiul si Noul Testament, tradusă din hellenesce dupõ a quellor septedeci de I. Heliade R., Paris, in typographia lui Preve si comp., via J. J.-Rousseau*, 1858, scopul traducerii lui Heliade fiind primenirea limbii române, dat fiind faptul că şi traducerea *Bibliei* trebuie să reflecte „înaintarea" oricărei limbi, Şaguna s-a lansat într-un atac devastator împotriva cunoscutului autor al *Sburătorului*, care a culminat cu anatema aruncată asupra traducătorului, pe motiv că a îndrăznit să se atingă cu „mâini nesfinte şi profane" de Sfânta Scriptură. Este adevărat că textul lui Heliade, împestriţat cu numeroase împrumuturi din italiană şi îmbrăcat într-un veşmânt ortografic italienizant cel puţin bizar, nu putea apărea decât ca rebarbativ pentru adeptul tradiţionalismului ortodox de la Sibiu. Revenind la posteritatea *Bibliei de la Blaj*, trebuie subliniat faptul că însuşi textul sinodal al Bibliei din 1914 are ca sursă, este adevărat, tot nemărturisită, traducerea lui Samuil Micu. Spre deosebire de

[18] Este puţin important aici dacă şaguna a folosit direct textul de la Blaj sau prin mijlocirea textului tipărit la Sankt Petersburg.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

celelalte reeditări, în *Biblia* sinodală, textul de la 1795 a suferit mai multe modificări, graţie efortului susţinut de revizuire început încă din 1908[19].

După ce textul de la 1795 fusese retipărit de atâtea ori în spaţiul românesc ortodox şi în Blajul greco-catolic, s-a dorit şi chiar se impunea reeditarea *Bibliei* lui Samuil Micu. Evoluţia elitelor blăjene era remarcabilă, fapt care explică şi episodul îndreptării lui Eminescu spre „Mica Romă"[20]. Dorind să cunoască locurile din care provenea îndrăgitul său profesor Aron Pumnul sau poate îndemnat de un alt profesor cernăuţean, Ion G. Sbiera, şi, de ce nu, incitat de povestirile colegilor săi gimnazişti proveniţi din Transilvania despre frumuseţea locurilor lor de baştină, la care se poate adăuga şi intenţia de a-şi trece unele examene în particular[21], el ajunge la Blaj în primăvara anului 1866. Erudiţia Blajului, pe care o vedea la profesorul său şi care-l fascinase cu siguranţă pe gimnazistul cernăuţean, era incontestabilă, dar s-a dovedit una închistată în clericalism monahal, incapabilă să citească în cheia potrivită poezia lui Eminescu. Este motivul care a generat atitudinea cărturarului Alexandru Grama, doctor în teologie la Viena, profesor de drept canonic şi de istorie bisericească la Seminarul Teologic din Blaj şi autor al unor lucrări ce reflectau preocuparile sale didactice[22] sau înalta sa erudiţie teologică[23]. *Studiul critic* (*Mihail Eminescu. Studiu critic*) publicat anonim la Blaj în 1891[24] este rezultatul unei

---

19 Vezi Emanuel Conţac, *Tradiţia biblică românească. O prezentare succintă din perspectiva principalelor versiuni româneşti ale Sfintei Scripturi*, în „Studii teologice", nr. 2/2011, pp. 191-194.

20 Epitetul atribuit oraşului de la confluenţa Târnavelor este invariabil asociat cu numele lui Mihai Eminescu. El a făcut notoriu acest epitet, pentru că, altfel, sintagma care apare în textul *Odei* Gimnaziului Grăniceresc Greco-Catolic din Năsăud (ulterior, Liceul Grăniceresc „George Coşbuc", astăzi, Coelgiul Naţional „George Coşbuc"), scrisă de poetul Ioan Marte Lazăr şi cântată pentru prima dată la 4 octombrie 1863, cu prilejul înfiinţării gimnaziului: „Sălteze Blajul, *mica noastra Romă* [s.n.], / Braşovul antic, cu tine Beiuşe, / Că pot întinde mână de frăţie / Soţului june!", ar fi fost uitată, odată cu textul poeziei. (vezi Ion Buzaşi, *Despre numele Blajului „Roma Mică"*, în „România literară", nr. 50/2014 (http://www.romlit.ro/index.pl/despre_numele_blajului_roma_mic, accesat la data de 05. 10. 2018, ora 9,34).

21 Vezi episodul povestit de George Călinescu în legătură cu examenul la limba greacă cu profesorul Alimpiu Blăjan, cel care se dovedeşte neînduplecat în faţa foii goale a tânărului Eminescu. (G. Călinescu, *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964, p.79).

22 *Introducere în cărţile Sfintei Scripturi*, Blaj, 1878; *Elemente de istorie universală şi particulară a bisericii*, Blaj, 1779; *Istoria universală a bisericii*, Blaj, 1779; *Istoria Bisericei Române Unite cu Roma*, Blaj, 1884.

23 *Instituţiile calvineşti în biserica românească din Ardeal*, Blaj, 1895.

24 Reeditat recent (Alexandru Grama, *Mihail Eminescu. Studiu critic*, ediţie îngrijită de Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2014)

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

ambianţe, al unei mentalităţi bine definite istoric. Trebuie adăugat aici, pentru a întări afirmaţia de mai sus, faptul că acele personalităţi ale Blajului care fuseseră contaminate de efluviul romantic şi scriau poezie au fost nevoite să publice într-un adânc anonimat „versurile romanticeşti", textele apărând sub pseudonime dintre cele mai ciudate, ***Z, X, Y, sau chiar fără nici un pseudonim[25]. Exagerările târzii ale erudiţiei blăjene, cantonată în teologie, filologie şi istorie, dar şi potenţată de spiritul prin excelenţă clerical al Blajului, au determinat aceste reacţii disproporţionate când este vorba de a-şi înţelege epoca în care trăiau. Aceeaşi erudiţie era însă benefică pentru realizarea unei versiuni biblice în care să nu se reflecte simpla adaptare la normele limbii literare, ci să reprezinte un pas înainte spre hermeneutica biblică. Aşa se face că profesorul de studiu biblic Victor Smigelschi a reluat textul lui Samuil Micu, însoţit de un număr impresionant de note, comentarii şi explicaţii proprii ce se desfăşoară pe multiple planuri, rezultatul constituindu-se în cea dintâi versiune exegetică a *Bibliei* în limba română, înaintea *Bibliei* diortosite de mitropolitul Bartolomeu Anania. Din păcate, textul a rămas în manuscris până astăzi (la Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca, Fondul Blaj, sub cota: ms. rom. 284, vol. I-VI), deşi şpalturile care se păstrează cu fragmente din *Cartea Facerii* şi din *Evanghelii*, tipărite în deceniul Primului Război Mondial, atestă în mod clar intenţia de a tipări textul. Numai că, aşa cum rezultă dintr-o însemnare publicată în presa vremii, *Biblia* nu s-a tipărit „din cauza unor scârbe şi cabale popeşti", semn clar că tipărirea Sfintei Scripturi, altminteri un fapt prin excelenţă spiritual, este atinsă de multe ori de aripa nu întotdeauna binefăcătoare a politicii ecleziastice sau a celei laice.

Contribuţia lui Samuil Micu la fixarea limbajului biblic românesc, la modernizarea şi la unificarea limbii române literare a fost covârşitoare şi datorită acestei posterităţi generoase a *Bibliei de la Blaj*, căci prin reeditările menţionate ea s-a lăţit în toată românimea şi i-a stimulat pe cei care au folosit-o în reeditările lor să şlefuiască limbajul textului de la care porneau, tot astfel cum ieromonahul de la Blaj, la rândul lui, a înţeles că, într-o altă etapă din evoluţia limbii române literare, pornind de la textul tipărit la Bucureşti în 1688, era nevoie de un stil unitar şi de o aşezare a graiului în concordanţă cu această evoluţie. La sfârşitul secolului al XX-lea, o echipă de cercetători condusă de regretatul istoric al culturii Ioan Chindriş a reluat într-o excepţională ediţie diplomatică textul lui Samuil Micu. Cu susţinerea financiară a papei Ioan Paul al II-lea, textul s-a tipărit la Vatican, unde s-a şi lansat, prilej cu care Sanctitatea Sa a acceptat să devină membru de onoare al Academiei Române, o demnitate

---

tocmai pentru a-l face cunoscut, astfel încât să nu mai vorbim despre Grama numai din auzite.

[25] Vezi Ioan Rusu, *Scrieri*. Ediţie de Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Târgu-Lăpuş, Editura Galaxia Gutenberg, 2010, p. 31-47.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

laică pe care legile Vaticanului nu o acceptă. De aceea Karol Józef Wojtyła este astăzi membru de onoare al Academiei noastre.

Prefeţele *Bibliilor* tipărite în secolele al XX-lea şi al XXI-lea uită adesea să-l menţioneze pe Samuil Micu între cei care au contribuit la „facerea" *Bibliei* în limba română. Este adevărat că *Biblia de la Bucureşti* s-a aflat la temelia limbajului biblic românesc, dacă citǎm vorbele lui Şaguna („limba *Bibliei* pentru un popor numai o dată se poate face") şi le înţelegem, în mod evident, nuanţat, dar, dacă ne place adevărul şi dacă vrem să-l respectăm, atunci numele lui Samuil Micu nu trebuie să lipsească din nici o ediţie a *Bibliei* în limba română, ortodoxă, greco-catolică sau supraconfesională.

Şcoala de traduceri biblice de la Blaj a manifestat interes pentru mai multe izvoade ale textului sacru, dar s-a dovedit şi iniţiatoarea unor experimente filologice la nivelul acestuia. Cum s-a văzut, Petru Pavel Aron s-a îndreptat spre textul latinesc, Samuil Micu spre cel grecesc, era deci timpul ca şi originalul ebraic să se bucure de atenţia cărturarilor blăjeni. S-a şi întâmplat acest lucru la începutul secolului al XIX-lea, când profesorul Teodor Pop a dat o asemenea traducere, fragmentară însă. El a ales dintre cărţile poetice şi profetice ale *Vechiului Testament*: *Psaltirea*, *Proverbele*, *Cântarea Cântărilor, Eclesiastul, Isaiia*, *Ieremia, Plângerea Ieremiei, Iezechiil* şi *Daniil*, numai că dintre acestea singura tipărită a fost *Psaltirea*, în al cărei titlu complet[26] se precizează *expressis verbis* că a fost tradusă din ebraică. Celelalte cărţi se păstrează în manuscris la Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca, Fondul Blaj, sub cotele mss. rom. 57, 59. Nefiind tipărit integral, textul lui Teodor Pop nu putea contribui major la îmbogăţirea limbajului biblic românesc şi, implicit, la creşterea limbii române literare, dar, ca orientare către un original ebraic, traducerea lui merită atenţia cercetătorilor.

Când vorbim despre iniţierea unor experimente filologice inedite ale şcolii de traduceri biblice de la Blaj, nu putem să ne ducem cu gândul decât spre filologul prin excelenţă, Timotei Cipariu, care printr-un astfel de experiment şi-a propus modernizarea limbajului biblic românesc. În acest scop, el a reluat textul *Bibliei de la Bucureşti*, în care a introdus cuvinte latineşti vechi, uitate din varii cauze, dar a folosit şi împrumuturi latine şi neolatine ce îl pot uimi pe cititorul textului încheiat la 1870 şi rămas, firesc, tot în manuscris (la Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca, Fondul Blaj, sub cota: ms. rom. 209). Numai uimit poţi fi atunci când citeşti: *Ci numai la casa tatălui mieu să mergi şi la* ***afinii*** *miei. Şi vei lua muiere feciorului mieu de acolo.* (Fc 24,38); *Să nu primeşti auz în deşert, să nu fii* ***amic*** *cu cel strâmb, ca să fii mărturie strâmbă.* (Iş 23,1); *Celor mai mulţi vei mulţi moştenirea şi celor mai puţini vei împuţina moştenirea lor.*

[26] Cu titlul complet: *Psaltirea sau Cartea psalmilor de pre limba evreiască tradusă românește de fostul preaonorat domn Teodor Pop, prepositul capitulului greco-catolic din Blaj și profesor S. Scripturi, Blaj, 1835, cu tipariul Seminariului.*

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

Fieştecăruia după cum ***s-au calculat*** *i se va da moştenirea lor.* (Nm 26,54); *Şi făcu Noe toate câte* ***a demandat*** *lui Dumnezeu, aşa a făcut.* (Fc 6,22); *Şi* ***denunţară*** *fiii lui Iosif lui Isus, zicând: „Pentru ce ne-ai moştenit pre noi în o moşie şi în o parte? Şi eu popor mult sum şi Dumnezeu m-a binecuvântat".* (Is N 17,14); *Pământul carele a dat Domnul înaintea fiilor lui Israil, pământ de* ***nutrimentu*** *animalului este.* (Nm 32,4); ***Onorează*** *pre tatăl tău şi pre mama ta* (Iş 20,12); *După aceasta a îngropat Avraam pre Sarra femeia lui, întru peştera ţarinei, cea îndoită, care este* ***vis a vis*** *Mamvriei. Aceasta este Hevron, întru pământul lui Chanan.* (Fc 23,18) etc. Nu ştim dacă a intenţionat să o publice, deşi e puţin probabil ca cineva să realizeze o versiune integrală a *Bibliei* cu alt scop, cert este însă că nu a făcut-o, poate şi pentru că avea în faţă exemplul lui Ion Heliade Rădulescu, a cărui *Biblie* tipărită la Paris în 1858 stârnise întreaga mânie a episcopului Andrei Şaguna, culminând cu anatema aruncată asupra autorului ei.

Dincolo de deceniul al doilea al secolului al XX-lea trebuie să menţionăm alte versiuni ale textului sacru, precum: *Biblia* tradusă de Gala Galaction, Vasile Radu şi Nicodim Munteanu, tipărită la Bucureşti în 1936, *Biblia* tradusă de Gala Galaction şi Vasile Radu, tipărită tot la Bucureşti în 1938, *Biblia* sinodală din 1944 a ierarhului Nicodim Munteanu, urmate de alte ediţii sinodale în 1968, în 1982, *Biblia* diortosită de Bartolomeu Anania, în 2001, *Biblia* sinodală din 2008, la care se adaugă, desigur, ediţii protestante, romano-catolice, supraconfesionale sau interconfesionale ale *Bibliei*, dintre care menţionăm *Biblia* tradusă de Nicolae Cornilescu (1921, 1924, 1931), *Septuaginta de la Iaşi* (2004–2011), iniţiată de biblistul şi patrologul Cristian Bădiliţă, sau *Noul Testament* tradus tot de Cristian Bădiliţă începând din 2009.

Cum foarte sugestiv se exprima Lucian Blaga, „întâile traduceri ale *Bibliei* în limbile naţionale moderne (...) reprezintă adevărate acte de aşezare şi întemeiere ale unor limbi literare."[27] Nu a fost altfel în spaţiul românesc, iar limba română literară în care se vor exprima în traduceri sau în scrieri originale generaţii după generaţii este rezultatul şlefuirii limbii mai întâi în traduceri religioase, indiferent dacă acestea au fost texte biblice, texte de doctrină religioasă, texte omiletice, texte de ritual sau texte de rugăciune. Pe bună dreptate, acestea reprezintă temelia pentru tot ce s-a exprimat ulterior în limba română.

Bibliografie:

Monografii:

Biblia de la Bucureşti (1688): în seria *Monumenta linguae Dacoromanorum*, Pars I, *Genesis*, Iaşi, 1988 (autorii volumului: Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproşu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roşian, Marietta Ujică).

[27] Lucian Blaga, *op. cit.*, p. 164.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)

Biblia Vulgata. Blaj 1760–1761, Vol. I-V, editor coordonator Ioan Chindriş, coordonare filologică Niculina Iacob, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.

Blaga, Lucian (1966): *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, ediţie îngrijită de G. Ivaşcu, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1966.

Călinescu, George (1964): *Viaţa lui Mihai Eminescu*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1964.

Chindriş, Ioan (2001): *Cultură şi societate în contextul Şcolii Ardelene*, Cluj-Napoca, Editura Cartimpex, 2001.

Gheţie, Ion (1974): *Începuturile scrisului în limba română. Contribuţii filologice şi lingvistice*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1974.

Grama, Alexandru (2014): *Mihail Eminescu. Studiu critic*, ediţie îngrijită de Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2014.

Munteanu, Ştefan; Ţâra, Vasile D. (1983): *Istoria limbii române literare*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983.

Rusu, Ioan (2010): *Scrieri.* Ediţie de Ioan Chindriş şi Niculina Iacob, Târgu-Lăpuş, Editura Galaxia Gutenberg, 2010.

Vechiul Testament. Septuaginta. Versiunea lui Nicolae Spătarul Milescu (Ms. 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei), ediţie de text, prefaţă, notă asupra ediţiei, introducere, bibliografie indice de cuvinte şi forme, indice de nume proprii de Eugen Munteanu (coordonator), Ana-Maria Gînsac, Ana-Maria Minuţ, Lucia-Gabriela Munteanu, Mădălina Ungureanu, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2016.

Articole:

Conţac, Emanuel (2011): *Tradiţia biblică românească. O prezentare succintă din perspectiva principalelor versiuni româneşti ale Sfintei Scripturi*, în „Studii teologice", nr. 2/2011, pp. 191-194.

Luther, Martin (2017): *Scrisoare deschisă despre traducere*, versiune românească de Eugen Munteanu şi Mariana Nastasia, cuvânt-înainte, note şi comentarii de Eugen Munteanu, în „Transilvania", nr. 3/2017, pp. 14-25.

Studii în volume:

Munteanu, Eugen (2010): *Sulla tradizione biblica romena. Dissociazioni di principio*, în *Atti del Congresso Internazionale «La Tradizione biblica romena nel contesto europeo»* (Venezia, 22-23 aprilie 2010), Eugen Munteanu, Ana-Maria Gînsac, Corina Gabriela Bădeliţă, Monica Joiţa, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", 2010.

BDD-A30051 © 2019 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:55:35 UTC)